

DR. SZÜCS JÓZSEF

KÖZSZOLGÁLATI TISZTVISELŐ

A magzat élethez való joga és a nő önrendelkezési joga¹

(A GYÁM DÖNTÉSI ALTERNATÍVÁI A MAGZAT ÉLETE VÉDELMEBEN A GYERMEKVÉDELMI SZAKELLÁTÁSBAN)

Előzetes kérdés

A 2014. január 4-én hatályos jogi szabályozás alapján megakadályozhatta-e a gyám, a magzat élethez való jogát szem előtt tartva a terhességmegszakítást, ha a kiskorúsága következtében korlátozottan cselekvőképes, gyermekvédelmi szakellátásban (a továbbiakban: Intézményben) otthont nyújtó ellátásban részesülő állapotos nő a súlyos válsághelyzete esetén kérelmezte a terhesség megszakítását.

A kérdés feltevésének jogossága, megalapozottsága is vitatható, mivel a gyámnak nem lehet, illetve lehetett az a feladata, hogy állást foglaljon a magzat élethez való joga és a nő önrendelkezési joga között.

Lehetőségei a gyámnak:

- a) Amennyiben a magzat élethez való joga mellett foglalt állást mégis a gyám és a terhességmegszakítási kérelmet tudomásul vevő nyilatkozatot – az állapotos nő súlyos válsághelyzetét figyelmen kívül hagyva – nem tette volna meg, a gyámhivatal a gyámot megfelelő intézkedés megtételére utasíthatta. Tehát adott esetben a

gyámhivatal utasíthatta a gyámot a terhességmegszakítási kérelmet tudomásul vevő nyilatkozat megtételére! A gyámhivatal, amennyiben a gyám az utasítást nem hajtaná végre, eseti gondnokot is kirendelhetett, aki a nyilatkozatot megtette, megtehetette.

- b) A kiskorú, korlátozottan cselekvőképes nő, amennyiben a gyám a terhességmegszakítási kérelmét tudomásul vevő nyilatkozatot nem tette meg, akár – feltéve, hogy az „érdeksérelme” másképpen nem volt elhárítható – keresetet is indíthatott a Pp. szabályai szerint a jognyilatkozat pótlására.

Előzetes álláspontom, hogy a gyám nyilatkozata nélkül is – a nyilatkozat pótlását követően – a terhességmegszakítás a kiskorú, korlátozottan cselekvőképes nő kérésére a 2014. január 4-én hatályos jogszabályok alapján elvégezhető volt, még akkor is, ha Magyarország Alaptörvénye SZABADSÁG ÉS FELELŐSSÉG II. cikke szerint: „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”

Kérdések, döntési alternatívák, jogszabályok áttekintése

A magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény (a továbbiakban: a törvény) 8. §-a szerint:

„8. § (1) Az állapotos nő terhességmegszakítás iránti kérelmét a családvédelmi szolgálat munkatársa (a továbbiakban: munkatárs) előtt személyesen terjeszti elő, a terhességet megállapító szülész-nőgyógyász szakorvos által kiállított igazolás benyújtása mellett.

(2) Korlátozottan cselekvőképes személy nyilatkozatának érvényességéhez törvényes képviselőjének a terhességmegszakítási kérelmet tudomásul vevő nyilatkozata szükséges.

(3) Cselekvőképtelen személy terhességmegszakításra vonatkozó kérelmét nevében törvényes képviselője terjeszti elő.”

¹ BH2001.61 A közigazgatásban gyermekvédelmi feladatokat ellátva több olyan kérdés elhangzik, amely látszólag egyszerűen megválaszolható. Kérdésként merült már fel a gyakorlatban, hogy a mindenkor hatályos jogi szabályozás alapján megakadályozhatja-e a gyám, a magzat élethez való jogát szem előtt tartva a terhességmegszakítást.

Álláspontom, hogy a gyámnak nem lehet az a feladata, hogy a magzat élethez való joga és a nő önrendelkezési joga közötti lehetséges érdek-összeütközést feloldja, vagy akár valamelyik jog mellett foglaljon állást. A gyermekvédelemben jártas elméleti és gyakorlati szakemberek javaslatai alapján a jogalkotó feladata e jogok közötti érdek-összeütközés feloldása, a szabályok egyértelműsítése.

Az elkészített jogértelmezés célja, hogy a gyámoknak, gyámhatósági (gyámhivatali) feladatot ellátó szakembereknek felkeltse az érdeklődését e témakör iránt. (A fenti jogértelmezés a 2014. január 04-én hatályos jogszabályok rendelkezéseire figyelemmel készült.)

Vizsgálendő egy újabb elemzésben – amely a szándékomban áll – a későbbiekben, hogy a 2014. március 15-étől hatályos új Ptk. és az ezzel szükségszerűen együtt járó jogszabályváltozások mennyiben érintik a gyám döntési lehetőségeit. (A szerző)

A törvény 8. § (2) bekezdésével kapcsolatosan felmerülő kérdések

- Mit tehetett a gyám abban az esetben, ha a kiskorúsága következtében korlátozottan cselekvőképes, intézményi ellátásban részesülő állapotos nő súlyos válsághelyzete miatt kérelmezte a terhesség megszakítását?
- Megtehetette-e a gyám, hogy a terhességmegszakítási kérelmet tudomásul vevő nyilatkozat megtételét megtagadja, a kérőlapot nem írja alá – illetve akadályoztatása esetén tudomásul vevő nyilatkozatát teljes bizonyító erejű magánokirat formájában nem juttatta el a Család-védelmi Szolgálatához – kimondva, vagy kimondatlanul erkölcsi, vallási vagy egyéb meggyőződésére tekintettel, vagy hivatkozva Magyarország Alaptörvényére, mely alapján „... a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg”?
- Megtehetette-e a gyám, hogy a terhességmegszakítási kérelmet tudomásul vevő nyilatkozat megtételét megtagadja annak ellenére, hogy a törvény szerint a terhesség csak veszélyeztetettség, illetőleg az állapotos nő súlyos válsághelyzete esetén, a törvényben meghatározott feltételekkel szakítható meg, továbbá ismerve azt, hogy
  - a) súlyos válsághelyzet az, amely testi vagy lelki megrendülést, illetve társadalmi ellehetetlenülést okoz;
  - b) a súlyos válsághelyzet fennállását az állapotos nő, illetve – cselekvőképtelensége esetén – törvényes képviselője a kérelem aláírásával igazolja?

Döntési alternatívák

I. Természetesen a gyakorlatban előfordulhatott, hogy a gyám úgy döntött, nem írja alá a kérőlapot, s ezzel a nyilatkozatot nem tette meg. A törvény nem írta elő számára, automatikusan, minden mérlegelést nélkülözően, hogy köteles megtenni a nyilatkozatot, ha a korlátozottan cselekvőképes kiskorú nő a súlyos válsághelyzet fennállását aláírásával „igazolta”, amely tény a törvény erre irányuló szabályainak hiányában senki nem „bírálhata felül”.

Egy „érdekeség”: a törvény 12. § (6) bekezdésének első mondata alapján, a súlyos válsághelyzet fennállását az állapotos nő, illetve – cselekvőképtelensége esetén – törvényes képviselője a kérelem aláírásával igazolja. Arról, hogy a korlátozottan cselekvőképes kiskorú hogyan igazolja a súlyos válsághelyzet fennállását e bekezdés nem rendelkezik.

Álláspontom szerint a gyám nyilatkozata nélkül is a terhességmegszakítás – rövidebb vagy hosszabb jogi procedúrát követően – egyéb jogi, egészségügyi feltételek megléte esetén a kiskorú korlátozottan cselekvőképes nő kérésére elvégezhetővé vált.

A késedelmes beavatkozás akár a terhességmegszakítás egészségügyi kockázatát is növelhette! Hangsúlyozom, hogy a gyámnak döntése meghozatalában a munkáltatói jogkör gyakorlója – nevelőszülői jogviszony fennállása esetén a gyámi feladatokat ellátó nevelőszülőnek a nevelőszülői hálózat működtetője – semmilyen utasítást nem adhatott!

Idézet a 48/1998. (XI. 23.) AB határozatból: „1. Az Alkotmánybíróság megállapítja: nem alkotmányellenes, ha törvény az állapotos nő súlyos válsághelyzete esetén lehetővé teszi a terhesség megszakítását. A súlyos válsághelyzet fennállásának vizsgálatáról a törvényhozó azonban alkotmányosan kizárólag akkor mondhat le, ha egyszersmind a magzati élet védelmére irányuló, megfelelő ellensúlyt képező rendelkezéseket is megállapít...”

Az előző bekezdésben idézett AB döntéshez kapcsolható tartalmában az alábbi (BH 1998. 372) idézet, amelynek fontos megállapítása: „A jogalanyisággal nem rendelkező magzatot ebben a státuszában – tehát a megszületés feltételétől függetlenül – jogok nem illethetik és kötelezettségek nem terhelhetik. Ennek következtében mint magzat nem rendelkezik perbeli jogképességgel sem.”

II. Milyen jogi lehetőségek álltak rendelkezésére a gyámhivatalnak, amennyiben a gyám nem akart eljárni, vagy nem járhatott el valamely oknál fogva a nyilatkozat megtételében?

- Abban az esetben, ha a gyám nem akart részt venni a nyilatkozat megtételében, a gyámhatóság vizsgálhatta akár a tisztségéből való elmozdítását is.
- Abban az esetben, ha a gyám nem járhatott el a nyilatkozat megtételében, a gyámhivatal eseti gondnokot rendelhetett.

A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Ptk.) 225. § (1) bekezdése értelmében, ha a gyám akár jogszabály vagy a gyámhatóság rendelkezése folytán, akár érdekellentét vagy más tényleges akadály miatt nem járhat el, a gyámhatóság eseti gondnokot rendel.

III. Egyes jogszabályokban foglalt szabályok áttekintése, vizsgálata következik, arra az esetre, ha a gyám nem tette meg, illetve megtagadta a terhességmegszakítási kérelmet tudomásul vevő nyilatkozatot:

- a) A házasságról, a családról és a gyámságról 1952. évi IV. törvény (a továbbiakban: Csjt.) 103. § (2) bekezdésében foglaltakat alapul véve, a gyámhatóság a gyám intézkedéseit – az elhelyezés tárgyában tett intézkedés kivételével – hivatalból vagy a gyámság alatt álló, illetőleg rokonai kérelmére meg is változtathatta.

A gyámhatóságnak azonban joga és kötelezettsége akkor is intézkedni, ha a gyám valamely intézkedését nem tartotta a kiskorú érdekében állónak, vagy más intézkedést tartott a gyermekre nézve kedvezőbbnek.

„A gyámhivatal a gyámot a gyermek, a gondnokot a gondnokolt érdekében megfelelő intézkedés megtételére utasíthatja.” [a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet (Gyer.) 140. § (1) bekezdés]

„Amennyiben a gyám az utasítást nem hajtja végre – ha egyébként a gyámság ellátására alkalmas – az adott ügyben eseti gondnok kirendelésének van helye. Abban az esetben azonban, ha a gyám a hatóság utasítását, irányítását negligálja, őt a tisztségéből el kell mozdítani.” (Kommentár) Az előzőekben lévőkre tekintettel, értelmezésem szerint a gyámhivatal utasíthatja is a gyámot – feltéve, ha jogszerűnek tartotta – a terhességmegszakítási kérel-

met tudomásul vevő nyilatkozat megtételére, továbbá intézkedését meg is változtathatta.

(Az „intézkedés” kifejezés értelmezésére a Csjt. nem tartalmazott értelmező rendelkezést, véleményem, hogy „tág értelemben” véve beletartozott fogalmi körébe a nyilatkozat tudomásul vétele, illetve elutasítása is.)

b) A régi Ptk. tiltja a joggal való visszaélést.

A Ptk. 5. § (3) bekezdése első mondata alapján: „Ha a joggal való visszaélés jogszabály által megkívánt nyilatkozat megtagadásában áll, és ez a magatartás nyomós közérdeket vagy különös méltánylást érdemlő magánérdeket sért, a bíróság a fél jognyilatkozatát ítéletével pótolhatja, feltéve, hogy az érdeksérelem másképpen nem hárrítható el.”

Értelmezésem szerint a kiskorú, korlátozottan cselekvőképésű nő, amennyiben a gyám a terhességmegszakítási kérelmét tudomásul vevő nyilatkozatot nem tette meg, a kérelmet nem írta alá, keresetet indíthatott a jognyilatkozat pótlása iránt.

IV. A személyhez fűződő jog vizsgálata (kiskorú gyermek érdekében)

„Személyhez fűződő jogot sért a magánéletbe való önkényes beavatkozás. A beavatkozást általában akkor kell önkényesnek tekinteni, ha az érintett akaratával, szándékával kifejezetten

ellentétes, és a beavatkozást a gondosan mérlegelt körülmények sem indokolják [1959. évi IV. törvény 75. §, 84. § (1) bekezdés, 339. § (1) bekezdés, 355. § (4) bekezdés, 359. § (1) bekezdés, 1976. évi 8. tvr. 1991. évi LXIV. törvény, 1992. évi LXXIX. törvény, 1997. évi XXXI. törvény 17. §].”²

A fenti BH idézett része és a határozat tartalma alapján álláspontom szerint, ha az ellátásban részesülő korlátozottan cselekvőképésű kiskorú állapotos nő súlyos válsághelyzetében kérelmezte terhessége megszakítását, a szándékának megváltoztatására irányuló – az Intézmény alkalmazottainak (így többek között a pszichológus) legjobb szándékán alapuló – bármilyen tevékenysége személyhez fűződő jogot sérthetett és magánéletbe való önkényes beavatkozásnak minősülhetett.

Összegzés

Álláspontom szerint a gyámnak nem lehetett az a feladata, hogy a magzat élethez való joga és a nő önrendelkezési joga közötti lehetséges érdek-összeütközést feloldja, vagy akár valamelyik jog mellett foglaljon állást. A gyermekvédelemben jártas elméleti és gyakorlati szakemberek javaslatai alapján a jogalkotó feladata e jogok közötti érdek-összeütközés feloldása, a szabályok egyértelműsítése.